

Uničenje belogardistične postojanke na Turjaku

Na kapitulacijo italijanske vojske se je pripravljala tudi slovenska kontrarevolucija. Temelječ na predpostavki, da bo nemška vojska zasedla vso Ljubljansko pokrajino, na jadranski obali ali celo v Istri pa se bosta izkrcali britanska in ameriška vojska, so pripravljali taktiko tako za eno kot za drugo možnost. Ob kapitulaciji pa je slovensko reakcionarno vodstvo vseeno zajela panika in prvotnem sklepu, naj se osredotočijo belogardistični oddelki okoli gradu Turjak, petindvajset km jugovzhodno od Ljubljane, so sledili še drugi naspotujoči se ukazi. Za Turjak so se odločili zaradi v strateškem pogledu določene prednosti, saj omogoča posredovanje proti ribniški dolini, Grosupljemu in Dobropoljem, hkrati pa omogoča umik v Ljubljano.

10. septembra 1943 je Šerčerjeva brigada uničila četniški odpor v Grčaricah, druge enote 14. divizije so razoroževale italijansko vojsko v ribniški dolini in pregnale iz nje belogardistične posadke, ter od 11. do 15. septembra uničile belogardistične postojanke na Notranjskem. Večina belogardističnih posadk se je umaknila proti gradu Turjak, kjer se je do 12. septembra nabrala pisana družina, ki je štela okoli 1200 mož.

Turjaku se je najprej približala Tomšičeva brigada, katero pa je po odhodu na Notranjsko zamenjala Prešernova brigada. Oficirji zbranih belo in plavogardističnih enot na Turjaku se niso mogli zediniti za enotni načrt ali ostati v Turjaku, kakor je zahtevalo belogardistično vodstvo (v viziji Turjak kot slovenski »Alcazar«) ali se umakniti iz gradu zaradi slabega strateškega položaja in slabe možnosti za obrambo kot so zahtevali četniški vodje.

12. septembra je okoli 400 četnikov in belogardistov odšlo iz Turjaka preko Čreteža v Zapotok in po spopadih s slovenskimi partizanskimi enotami se je glavni posrečilo približati do Ljubljane in se predati nemški vojski.

Umik belogardistov v grajske kleti

V noči od 14. na 15. september je Prešernova brigada začela obstreljevati grad s topovskim ognjem. Grajski zidovi so bili predebili, da bi lahko napravile mine hujšo škodo. Belogardisti so se

umikali v obokne grajske kleti. Načrt oblegancev je bil čimbolj zavlačevati v upanju, da se bodo medtem angloamerikanci le izkrcali, ali da jim bodo prišli na pomoč Nemci. Zato so nekajkrat začeli pogajanja s partizansko vojsko. Vsa pogajanja so se končala neuspešno, saj so partizani zahtevali brezpogojno predajo, na katero vodstvo v gradu ni pristalo. Čeprav močno topovsko obstreljevanje grajskemu obzidju ni napravilo posebne škode, je začelo branilcem primanjkovati vode, vse skupaj pa je pripomoglo k temu, da je njihov bojni duh precej padel. Kljub realni možnosti za neuspešen izpad iz gradu, se zanj niso odločili in so še naprej vztrajali v upanju na zunanjo pomoč.

19. septembra je narodnoosvobodilna vojska pojačala topovski ogenj z veliko havbico, ki so jo pripeljali s šentjernejskega polja z veliko težavo

Ob vходу v Turjak po zavzetju 19. septembra 1943

Porušeni grad Turjak

že zjutraj. Splošen topovski napad je trajal štiri ure. Ob deseti uri dopoldne, ko je najhujši ogenj ponehal, se je II. bataljon Prešernove brigade pripravil na naskok na močno porušeno zidovje. Po dolgih lestvah so se povzpeli na podstrešje in od tam prodirali v notranjost kljub odporu belogardistov, ki so se branili zlasti z ročnimi bombami. Del gradu, kjer je bila shranjena municija je zajel ogenj. Borci Prešernove brigade so medtem zavrnili izpad skupine, ki se je hotela prebiti iz gradu skozi glavna vrata. Okrog dveh popoldne se je začela turjaška posadka predajati. Ujetih je bilo 695 belogardistov, med njimi 26 duhovnikov in bogoslovcev. Brigada je ujetnike odpeljala v Velike Lašče, nato pa v Kočevje.

Prešernova brigada je bila za zmago pohvaljena z dnevnim poveljem Glavnega štaba NOV in POS.

Zmaga pri Turjaku ter njegovo zavzetje, je bila dotedaj največja zmaga narodnoosvobodilne vojske v Sloveniji. Pomembna pa je bila zmaga tudi v političnem smislu, saj si slovenska kontrarevolucija od poraza pri Grčaricah in Turjaku še dolgo ni opomogla.

Po zmagi sojenje v Kočevju

Vrhovni plenum OF je 21. septembra 1943 na svojem 13. zasedanju razpravljal o postopku z ujetimi belogardisti in četniki, katerih je narodno-

osvobodilna vojska na Turjaku, Grčaricah in Notranjskem zajela preko 1200. Vrhovni plenum je sprejel sklep, da bodo zločincem iz njihovih vrst sodili na javnem sodnem procesu, »ki naj vsej domači in tuji javnosti prikaže vso globino in širino izdajstva bele in modre garde«. Na sprejeti Kidričev predlog so vse ujete razdelili po teži zločinov v tri temeljne skupine: 1. morilce, ki jih je treba obsoditi na smrt z ustrelitvijo, 2. kaznjence, ki morajo delati pod nadzorstvom in 3. oproščence, ki se naj v delavskih bataljonih pripravljajo za sprejem v narodnoosvobodilno vojsko. Večino ujetnikov so takoj uvrstili v enote narodnoosvobodilne vojske in jim po zaprsegi celo dali takoj orožje.

Vojaški tožilec je po tritedenski preiskavi in zbiranju dokaznega gradiva pri izrednem vojaškem sodišču 8. oktobra 1943 vložil tožbo proti 21 belo in pravogardističnim organizatorjem in oficirjem. Sodni proces, ki je potekal v Kočevju po vseh splošnoveljavnih načelih procesualnega prava, ni obsodil samo zločincev, ampak vse izdajstvo slovenske buržoazije in njenega sodelovanja s sovražnikom ter vse njene oblike boja proti Osvobodilni fronti. Obenem pa je obsodil tudi politiko jugoslovanske begunske vlade v Londonu in tisti del slovenske buržoazije, ki je pobegnila v zavezniške države in dajala slovenskemu kvislinštvu gmotno in moralno podporo.

TATJANA ČEPIČ

Kako potekajo dela na PST?

Iz programa izgradnje PST v letu 1982, ki ni bil izveden se je v tekoče leto prenesla na območje naše občine izgradnja Poti spominov in tovarštva na odseku Tržaška cesta - Puhtejeva ulica. Celotna dolžina odseka znaša 777 metrov, praktično pa so dela zaključena že na 680 metrih trase. Na tem odseku so delali dijaki ljubljanskih srednjih šol in brigada gradbene srednje tehnične šole. Sodelovalo je 1380 dijakov, ki so opravili 9460 delovnih ur in tako ustvarili vrednost 1.324.400 dinarjev.

Iz programa del v letu 1983 dela delno napredujejo tudi na odseku ob ulici Ljubljanske brigade. Dolžina odseka je 400 metrov - od tega 280 metrov popeskane pešpoti z obojestransko ožjo zelenico. Na odseku je delala 37 članska brigada gojencev IC ONZ iz Tacna. Za nadaljevanje del se pripravljajo gradbeno dovoljenje za odsek od spominskega kamna 81 do Golovca (razen Peruzijeve ulice) v dolžini 650 metrov. V jesenskem obdobju ostaja še odsek od Izanske ceste do mostu preko Ljubljanice (1415 metrov) za katerega teče postopek za razglasitev zemljišč (sedem posameznikov). Nato pa izdano gradbeno dovoljenje.

Ob 75. LETNEM JUBILEJU

Srečanje delavcev Ilirije-Vedrog s Šerčerjevci

Ko je lani II. SNOUB Ljube Šerčerja praznovala 40-letnico, je kolektiv Ilirije Vedroga prevzel pokroviteljstvo nad spominskim parkom na Mokrcu, kjer je bila brigada ustanovljena. Takrat so se obvezali, da bodo spominski park primerno vzdrževali in prirejali občasna srečanja z borci.

Tako so se letos na pobudo izvršnega odbora sindikata odločili, da bodo 75-letnico Ilirije Vedroga povezali s sprejetim pokroviteljstvom. 10. septembra so se delavci te velike viške delovne organizacije preko Tomšlja (kjer so položili cvetje na mesto, kjer je bil Ljubo Šerčer ustreljen), Iga in Škrija odpeljali na Mokrc. Na samem Mokrcu so si ogledali razstavo fotografij o bojni poti Šerčerjeve brigade ter se pogovarjali z borci, ki so bili prisotni ob ustanovitvi brigade.

Spominsko pot pa so sklenili s tovariškim srečanjem v Iškem vintgarju.

Rezultati viških brigadirjev

Iz delovišča so se vrnilo vse tri letošnje brigade. V juniju je končala svoje delo brigada v Slovenskih goricah, v juliju Vlasina in v avgustu Trebča.

Priprave na letošnje brigade so potekale od lanskega novembra, kljub temu pa so naše brigade odhajale na delo nepopolne.

Pred odhodom brigade v Slovenske gorice so se člani centra za MDA pri občinski konferenci ZSMS dogovarjali z mladimi iz pobratene občine Lajkovac, da so jim le-ti posodili 16 brigadirjev. Tako je brigada s 27 brigadirji opravljala svoje delo v občini Ptuj in Lenart. Kopali so kanale za vodovod v zemljišču tretje kategorije, v vodi, ob cesti, med električnimi kablji in drugo napeljavo. V prvi dekadi so dosegli 80-odstotni uspeh, v drugi 105, izboljšanje je predvsem posledica boljšega razumevanja z domačini. Brigada je bila udarna na obeh udarnih dneh, dobila pa je tudi pohvalo za interesne dejavnosti. Povprečna starost naših brigadirjev je bila šestnajst let, medtem ko so bili brigadirji ostalih brigad starejši in pogumnejši, da so lahko povzročali nered in se neprimerno obnašali do naših brigadirjev, tako da so se jih naši celo bali.

Trideset brigadirjev je julija odšlo v Vlasino, kjer so pogozdovali nerazvito in golo področje. Sadili so sadike, jih zaščitili in menjali. Brigada je bila izredno uspešna, saj je dosegla 183,5-odstotni uspeh, bila je petkrat udarna, dobila je povelja za družbene aktivnosti, ki pomenijo več kot pohvala. Brigadirji so prinesli domov tudi trak akcije, trinajst udarniških značk in dvanajst pohval.

Dosežen uspeh je bil maksimalen. Težave so imeli edino s prevozom na delovišče, ker investitor ni poskrbel za popravilo ceste, vendar so tudi to po tednu dni odpravili. Brigadirji so se vrnili zadovoljni, ker jim je tudi hrana ugajala, pa še lepe uspehe so dosegli.

Na akcijo v Trebčo je odšlo 29 brigadirjev, tudi ta brigada je bila nepopolna. Brigadirji so delali v spominskem parku. Pleskali so na gradu, opravljali razna dela v vinogradih. Za svoje delo so dobili pohvalo akcije za najboljši rezultat na trasi za udarni dan. Tudi ostale brigade na trasi so bile nepopolne, tako celotni plan dela ni bil dosežen. Težav z brigadirji niso imeli, sedem jih je delalo tudi iz Bosanskega Broda, s katerimi so se naši brigadirji lani pobratili.

Končne ocene o tem, kako smo lahko z brigadami zadovoljni, še ni, že sedaj pa se bodo pričele priprave za naslednje akcije, ki pa bi brez dvoma lahko bile boljše.

D. E.

Izšla brošura Turjak

V nakladi desetstisoč izvodov je založba Komunist v sodelovanju s koordinacijskim odborom za zgodovinsko pisje pri OK SZDL Ljubljana Vič-Rudnik izdala brošuro z naslovom Turjak. Avtorji brošure so Stanko Petelin-Vojko, dr. Teodor Tomineš in dr. Ivan Komelj.

Brošura opisuje zgodovinski vojaško politični pomen zmage narodnoosvobodilne vojske na Turjaku, ki je hkrati pomenila tudi politični zlom belogardizma na Slovenskem ter znani Kočevski proces.

Brošuro lahko naročite pri OK SZDL Ljubljana Vič-Rudnik Trg MDB 14, moč pa jo bo kupiti tudi na dan proslave 40-letnice zmage na Turjaku, torej 18. septembra na Turjaku.

Cena brošure je 40 din, velja pa poudariti, da so se avtorji in snovalci brošure odrekli vsem honorarjem.

IZ KS BRDO

Spominska plošča

Letošnje praznovanje skupnega krajevnega praznika KS Vrhovci in KS Brdo je potekalo pred dnevom vstaje slovenskega naroda v krajevni skupnosti Brdo. Tako kot v ostalih krajevnih skupnostih so tudi tu na slavnostni šegi skupščine podelili bronasta priznanja OF in krajevna priznanja. Osrednji dogodek praznovanja pa je potekal pred zgradbo, v kateri je med vojno deloval bunker Zajčja Micka. Na zgradbi so odkrili spominsko ploščo, o delu aktivistov v tem bunkerju pa je spregovoril predsednik KO ZB NOV Stanč Vrhovec.

